

FIGYELŐ.

Társasági ügyek. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1918 május 11.-én választmányi ülést tartott.

Beöthy Zsolt elnöklete alatt jelen voltak: Alszeghy Zsolt, Angyal Dávid, Ágner Lajos, Baros Gyula, Hegedüs István, Jakab Ödön, Kéký Lajos Király György, Morvay Győző, Négyesy László, Német Károly, Papp Ferenc, Pintér Jenő, Riedl Frigyes, Szinnyi Ferenc, Vargha Damján, Viszota Gyula, Voinovich Géza, Zlinszky Aladár vál. tagok. Jegyző: Zolnai Béla.

1. Elnök az ülést megnyitja és üdvözli a Társaság újonnan megválasztott tisztviselőit. — Viszota Gyula titkár tisztviselőtársai nevében is köszönetet mond a Társaságnak és a választmánynak megválasztatásukért.

2. Titkár jelenti, hogy a kormány 5000 K segélyt adományozott társaságunknak. Szász Károly alelnök, mint a Társaság kiküldött képviselője, beszámol arról a mozgalmról, melyet a tudományos társaságok erkölcsi és anyagi érdekeik védelmére vonatkozólag indítottak. Megalakult a Tudományos Társaságok Szövetsége, melynek tagjává alelnök egyesületünket is bejelentette. — Mindezek örvendetes tudomásul szolgálnak. A választmány utólagosan hozzájárul az alelnök belépési nyilatkozatához, valamint ahhoz az indítványhoz is, hogy valamennyi tudományos társaság szólíttassék föl ebbe a Szövetségbe való belépésre. Elnök indítványára a választmány köszönetet szavaz a kormánynak és Szász Károly alelnök úrnak és egyszersmind külön írásban is óhajtja hálás köszönetét kifejezésre juttatni Szily Kálmán úrnak, a M. T. Akadémia főkönyvtárosának, aki ennek a mozgalomnak kezdeményezője volt és fáradhatatlan buzgalomával Társaságunknak és a tudomány ügyének nagy szolgálatot tett.

3. Titkár előterjeszti a szerkesztő javaslatát, hogy folyóiratunknál a szerzői tiszteletdíj 128 K.-ra emeltessék föl. — Ehhez a választmány örömmel hozzájárul.

4. Titkár jelenti, hogy az új választmányi tagok közül Baranyai Zoltán és Dr. Husztiné Révhegyi Rózi köszönőlevelet, intéztek a választmányhoz, Dr. Madarász Ernőné és Baranyai Zoltán pedig alapító tagokul jelentkeztek. — Örvendetes tudomásul szolgál.

5. Titkár előterjesztése alapján a Társaság rendes tagjaivá megválasztatnak: Hudobay Berta Breznóbánya, Kocsy Jenő hadnagy, Gulyás László Sarajevó, Horváth László, Cseh Arnold, Sárközy Sándor áll. főgimn.

tanárok Aranyosmarót, Andai Ernő Budapest, Grosz Dezső gyógyszerész Igló, Lamatsch Sándor tanárjelölt, Kőrösi Sándor áll. főgimn. tanár Budapest, Schön Vilmos, Orbán György, Komlósi László magántisztviselők Budapest.

6. Titkár a választmány tudomására hozza, hogy Schiller István tagtársunk hősi halált halt.

7. Titkár jelenti, hogy Pozsonyban új irodalmi egyesület alakult Pozsonyi Irodalmi Társaság címmel. Évkönyvet szándékoznak kiadni, kéri társaságunk erkölcsi támogatását. — Ehhez a választmány örömmel hozzájárul.

8. Elnök indítványára a választmány elhatározza, hogy legközelebbi főlolvasó és választmányi ülésünket októberben tartjuk.

9. Pénztáros jelentése szerint 1918. máj. 11.-ig bevétel 16,873.16 K.; kiadás 4529.82 K.; maradvány 12343.34 K. A bevételben benne van az első félévi rendes és az 5000 K. rendkívüli kormánysegély.

10. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére Hegedüs István és Voinovich Géza vál. tagokat kéri föl és az ülést bezárja.

A választmányi ülést Szász Károly elnöklete alatt, nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében *főlolvasó ülés* előzte meg, melynek tárgya volt:

Beóthy Zsolt előadása *Zrinyi fejlődéséről*.

Az előadás végeztével Szász Károly üdvözlő beszédet intézett elnökünkhöz Beóthy Zsolt egyetemi tanár úrhoz, abból a alkalomból, hogy hetvenedik életévét betöltötte és Társaságunkat megtisztelte és megajándékozta nagyszabású gondolatokban és mélyenjáró szempontokban gazdag előadásával.

† VÁCZY JÁNOS.

Augusztus 1-én elhunyt a magyar irodalomtörténetírásnak egyik legkiválóbb művelője: Váczy János.

Halálának híre nem érkezett váratlanul. A nagyérdemű tudós az utóbbi hónapokban már olyan beteg volt, hogy az embernek összeszorult a szíve, ha látta. Az Akadémia ezidei nagygyűlésére még elvászorgott és ott minden érzékenykedés nélkül mondta barátainak, hogy ebben az életben ez az utolsó találkozásuk. Befejezte valamennyi munkáját, befejezte pályafutását is.

Ez a pályafutás bizonyos értelemben a legszomorúbb magyar tudósorsok egyikét tükrözi. Olyan céltudatos programmal, olyan lelkiismeretességgel és olyan eredményekkel, mint Váczy János, kevesen dolgoztak a magyar irodalomtörténetírás munkásai közül. S hervadhatatlan érdemeinek elismerése az volt, hogy mint szerényen díjazott gimnáziumi

tanár roskadt össze ötvenkilenc éves korában. közvetlenül a hivatalos állami hála — a nyugdíjazás előtt.

Évtársai, akik nem a tanári pályára mentek s nem a tudományt művelték, hanem kényelmesen élték végig polgári életüket, már régen eljutottak a hivatalos ranglétrán arra a magaslatra, mely méltán kijár a társadalmi rend szorgalmas tisztviselőinek. A szerencsésebbek, akik a katonai pályát választották, szolgálati éveik jutalmául hatalmas urak voltak már akkor, mikor a tudós még a nagyságos címről sem álmodozhatott. A még szerencsésebbek — a politikai berkek szóvivői — nemcsak a maguk számára jelölték ki a fényes pozíciókat, hanem kreaturákat is olyan állásokba helyeztek, amelyeket a tudomány emberei számára csak egy nagy sorsfordulat teremthet majd meg Magyarországon. A tudós pedig ezalatt: 1. példás pontossággal teljesítette középiskolai tanári kötelességeit, azaz a tanításon, az alany és állítmány oktatásán, a széprási órák megtartásán, a tornaórák helyettesítésén, a mulasztott órák igazolásán s más efféle teendőkön kívül eleget tett annak a sok mellékes örlő munkának is, amely olyan borussá teszi a tanári foglalkozást; és 2. az iskolán kívül olyan nem mindennapi munkát végzett, amelynek eredményeire — a nemzeti mult kulturális dicsőségének föltartására — büszkén hivatkozhatnak a magyar tudományos világ érdemeinek nyugtázói: az államférfiak és politikusok.

Váczy János az 1880-as évek elejétől kezdve szorgalmas munkatársa volt az előkelőbb napilapoknak és folyóiratoknak. Világosan megírt, szabatos magyarságú cikkeit főleg a Vasárnapi Ujság közönsége olvasta tanulsággal. A szakközönség figyelmét legelőször a Figyelő évfolyamaiban megjelent tanulmányai keltették föl munkássága iránt. Évről-évre értékes tanulmányokat és bírálatokat írt az Egyetemes Philologiai Közönybe és a Századokba. Munkatársa volt az Erdélyi Múzeumnak, Irodalomtörténeti Közleményeknek, Budapesti Szemlének, Magyar Nyelvnek, Irodalomtörténetnek. Dolgozott az Akadémiai Értesítőbe, A Kisfaludy-Társaság Évtárlapjaiba, a Képes Magyar Irodalomtörténetbe és Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban És Képben című vállalatba. Harmincöt éven keresztül százával jelentek meg kisebb-nagyobb tanulmányai és bírálatai, melyek nemcsak a megújulás korára nézve bővítették az irodalomtörténeti tudást, hanem felölték a magyar irodalomnak úgyszólván egész területét. Tanulmányai alapos képzettségről, bírálatai komoly elmélyedésről tanuskodtak mindenkor.

Önállóan megjelent munkái közül jelentékeny érdemeket szerzett Ráday Gedeon összes munkáinak kritikai kiadásával. Sajtó alá rendezte több kisebb kiadás mellett Berzsenyi Dániel és Kazinczy Ferenc válogatott költői és prózai munkáit.

Ő írta meg Berzsenyi Dániel legjobb életrajzát. Ezt a pályaművét a M. T. Akadémia annak idején a Lévay-díjjal jutalmazta. A forrásnyomozás itt-ott talán még fölszínre hozhat néhány adalékot, maga az életrajz azonban még részleteiben sem szenved változást hosszú időkig. Neki köszönjük Tompa Mihály legrészletesebb életrajzát. Ez is olyan gondosan kidolgozott rajza a költő pályafutásának, hogy csak kevés új vonás kerülhet bele a

következő évtizedekben. Egész sor kisebb életrajzot írt még eredeti források alapján. A nagyközönség legjobban ismeri azt a kötetét, mely a Kisfaludy-Társaság Költők És Írók című vállalatában jelent meg Kazinczy Ferencről.

Kazinczy Ferenc pályájával évtizedeken keresztül behatóan foglalkozott. Jobban ismerte a megújulás korát és a széphalmi mester világát magánál Toldy Ferencnél is. A M. T. Akadémia már 1886-ban megbízta Kazinczy Ferenc levelezésének egybegyűjtésével és közrebocsátásával s ennek a feladatának minden várakozást meghaladó módon eleget tett. Évről-évre vaskos kötetekben kerültek a szakközönség elé Kazinczy Ferenc levelei és a hozzá intézett levelek, melyeket beláthatatlan időnkig forrás gyanánt fog használni minden magyar irodalomtörténítő, aki ennek a korszaknak szellemi fejlődésével foglalkozik. 1890-ben jelent meg az első kötet, 1911-ben a huszonegyedik s ezzel befejezést nyert a nagy vállalat. Azóta készen áll és kiadásra vár a pótkötet kézírata is.

Ebből a több mint három évtizedre terjedő rendszeres munkásságból nőtt ki Váczy Jánosnak Kazinczy Ferenc életéről és koráról írt nagy munkája, melynek I. kötete 1915-ben jelent meg, II. kötete pedig, a befejező kötet, teljesen bevégezve szedés előtt áll. Ezt a hatalmas munkát a M. T. Akadémia Beöthy Zsolt és Riedl Frigyes bírálata alapján még 1909-ben megjutalmazta s lehetővé tette kiadását is.

Egyáltalában Váczy Jánost egyedül csak a M. T. Akadémia karolta föl. A tudósok zárt körén kívül mások — a magyar kultúra felelős örei és egyéb támaszai — tudomást sem vettek munkásságáról. Nagy kegy volt, mikor élete végén megengedte a közoktatásügyi kormány, hogy a tanítás terhéért fölcserélhesse a M. N. Muzeumba beosztott tanár szerény helyzetével.

Szomorúsággal és szeretettel zárjuk szívünkbe feledhetetlen pályatársunk emlékét.

P. J.

VERSÉNYI GYÖRGY.

Egy buzgó törekvésekben gazdag, eredményekben sem szűkölködő életpálya zárult le a nyáron, mikor választmányunk régi érdemes tagja, Versényi György 66 éves korában, 1918. június 20-án Kolozsváron elhunyt. Munkás életéből harminc évet a tanári pályán töltött, jórészt egy felvidéki középiskolában, hol az akkor még erősítésre szoruló nemzeti érzésnek hí gondozója volt. Nyugalomba vonulása után Budapestre telepedett le s minden szabadidejét az irodalomnak szentelte.

Társaságunk munkájában kezdettől fogva önzetlen egyszerűséggel vett részt, szíves készséggel viszonozva a tiszteletet, mely őt körünkben övezte. A rokonszenv, mellyel rá tekintettünk jóságos, egyszerű lényének termézetes következménye volt. Valóban olyanak ismertük, amilyenek Pósa Lajoshoz írt költői levelében önmagát mondja:

Szerettem Istent és hazámat,
 Enyém ' s az embereket.
 Nem vétettem a légynek se, de
 Használtam, ahol lehetett.

A megboldogult irodalmi munkásságáról részletes tájékozást nyújt Szinnyei József írói lexikona (XIV. 1146—48 l.), ahol egyebek között azt is megtudjuk, hogy Versényi Györgynek huszonhat kötetnyi munkája jelent meg nyomtatásban.

E mennyiségre nézve is gazdag termésben az első pillantásra feltűnik, hogy boldogult társunk tollával két irányban is szolgálta művelődésünk ügyét. Mint szellemi életünk multjának bűvára kutatásainak eredményeiről (tankönyveit nem említve) egy csomó kisebb cikkben s néhány alapos tanulmányban számolt be a nyilvánosság előtt. Ilyenek, hogy csak a főbbeket említsük: *Az aesthetika hazánkban, Csokonai Dorottyája és Pope Fürtrablása*, továbbá *Kriza János emlékezete*. Másfelől mint költő több kötetnyi (Havasi rózsák; Költemények; Gyopárok; Száll az ének stb.) lírai és elbeszélő költeménnyel nyerte meg olvasóközönsége tetszését.

Az irodalmi hagyományok tiszteletére valló lírai műveiben főidítéskai: a szerelem, a haza, a mult emlékei és a természet szeretete. Ezekben kívül itt-ott évdő hangon, máskor némi elborulással — bizonyára nem felhőtlen-életének köznapi gondjait is versbe foglalta, többnyire könnyed, a népdalokra emlékeztető, közvetlen hangon és formában. Elbeszélő versei között a balladaszerűek mellett, gyakoriak a mesék és mondák világából vett tárgyak feldolgozásai. (Argirus: Kecsekörmök; Miobáné; Nyári Lőrinc stb.) Nagyobb költői elbeszélésének címe: *Kemény János szerelme*. Versein kívül vannak szépprózai művei is (ezek nagy része kéziratban maradt); az ifjúsági és népies irodalomnak szintén buzgó művelője volt.

Ime ily sokoldalú egyéniség dúsan gyümölcsöző életfáját döntötte ki 1918. nyarán a mulandóság szele. Ám, ha a végzet megfosztott is bennünket Versényi György kitartó munkaerejétől, emlékének nem ragadhatja el tőlünk: kegyelettel fogjuk megőrizni e nagy idők viharában!

V. M.

Szily Kálmán. A Magyar Nyelvtudományi Társaság június végén ünnepelte a M. T. Akadémia palotájában Szily Kálmánt, születésének nyolcvanadik évfordulója alkalmából. A Társaság tagjai értékes emlékfüzettel lepték meg az ünnepeltet s az Akadémia heti üléstermében igen előkelő közönség gyűlt egybe, hogy átadja szerencsekívánatait a magyar természettudományi és nyelvtudományi törekvések áldásos munkájú vezérének.

A Nyelvtudományi Társaság öröme és büszkesége egyuttal az Irodalomtörténeti Társaság öröme és büszkesége is. Hiszen a két Társaságnak nemcsak eszményei ugyanazok, hanem tagjai és munkatársai is. Az Irodalomtörténeti Társaság együtt ünnepelt a Nyelvtudományi Társasággal hálással vallva magáénak a nagynevű ősz tudóst, aki a magyar nyelv és a nemzeti tudomány szolgálatának szentelte eredményekben gazdag életét.

Verselésünk legújabb fejlődése. Sik Sándornak ily című, az Irodalom-történet utolsó füzetében közölt érdekes cikkéhez legyen szabad a következő megjegyzéseket fűznöm: S. S. az értekezés IV. fejezetében foglalja össze mindazt, ami szerint «az új magyar versidom legszembetűnőbb törvénye». Az 1. törvény az, hogy a ritmust a hangsúly adja, de a hangsúlyos szótagok száma és egymástól való távolsága nincs megkötve, csak a sorok szótagszáma. E szerint hát ma nálunk oly verseket írának, mint a franciák. Megvallom, én ily verseket a legújabb magyar költészetben sem ismerek. S. S. példái közt sem találtam. A 2. törvény, hogy a *«versbeli iktusok nem egyenlő erejűek»*, bizonyára nem új. Magától értetődő dolog, minden nyelvi poézisben. Épúgy nem új a 3. törvény sem hogy *«a ritmusban is vannak rövid pauzák»*; mért volna ez a *«legújabb magyar versidom»* specialitása? Legfontosabb azonban S. S. úr szempontjából a 4. törvény, mely szerint jambusos sorokban a jambusi menet *«inkább a sorok második felében érezhető, a sor elején elnémitja az erős első hangsúly.»* Nos hát, ez sem új dolog. Megírta már Greguss Ágost is az ő *«Magyar Költészetten»*-ában (31. §.), hogy *«az újabb menők abban különböznek a régiektől, hogy menő lábaik rendszerint csak lépő, helylyel-közel pici és lebegő, de olykor lejtő lábak által is helyettesíthetők.»* Greguss meg is magyarázza, mért kell ez a szabadság: mert a magyar nyelv természeté kívánja, hogy költőink *«a menő sort néha-néha ereszkedőleg indítsák meg»* s így lett a magyar jambusban a lejtő láb is jogosultá. Sőt még azt is megírja Gregus, hogy *«a lejtő lábak belopózkodása menőinkbe ezeket változatosabbá teszi»*. Az tehát, amit S. S. a legújabb verselés egyik főtvényének mond, hogy t. i. a jambusos menet *«inkább a sorok második felében érezhető»*, szintén nem új észrevétel.

Hogy a magyar jambus akkor csengőbb, ha a jambus második szótagja egyttal hangsúlyos is, az természetes. De hogy ezért mért kelljen Kazinczy efféle sorait: *«vedd, kérlek, forró csókkal azt»*, a *«jambus köpönyegében mozgó magyar hangsúly»* szerint írotnak tekinteni, nem értem. Régente is, ma is írtak ilyen széphangzású jambusokat, épúgy a hogy írtak pongyolábban megverseltek is. Adynak ez a sora: *«A rímek ősi hajnalán»*, amelyet S. S. idéz, ép olyan jól cseng, mint a fentebbi Kazinczy-sor; és ha ugyanó e sorban: *«zeneszerszámmal, dalosan»* a *«dalosan»* első hangsúlyos szótagját hosszúnak veszi, nem tesz egyebet, mint amit Kisfaludy Károly is tett a *«paripán»* szó első szótagjával, e sorban: *«Tajtétkzó paripán»*, s amit minden költő megtesz, mióta nálunk nyugati mértékű verseket írnak. Sőt megtette már Ráday egyik előfutára, Amadé is, a ki idegen nótákra szerzett verseiben jó trochaeusokat írt s a ki pl. ebben a két sorban *«Mindenképpen megpróbáltam. Érted halálra is váltam»* a *«halálra»* első szótagját erős hangsúlyánál fogva nyilván hosszúnak vette. Ny példákat, hogy az erős hangsúlyú rövid szótag hosszúnak, viszont a gyenge hangsúlyú hosszú szótag rövidnek van véve, özönével lehet kiírni mértékes versekben író legrégebb költőinkből.

Én hát őszintén megvallom, S. S. úr dolgozatából nem nagyon bírtam megérteni, miben áll hát *«verselésünk legújabb fejlődése»* — hacsak a —

«legújabb» szót nem úgy érti, hogy Ráday meg Kazinczy óta? Én csak azt látom, hogy ma is vannak gondosabb technikájú versírók (s örömet sorolom közülük magát az értekezés jeles íróját is), és vannak pongyolában verselő költőink, — épúgy mint ezelőtt negyven évvel, mikor magam kezdtem a rímpengést — s hogy ma is igaz az, ami akkor is igaz volt: nem mindig a legjobb technikájú verselő a legjobb költő is. De hogy itt a verselés terén valami revolúció játszódna le vagy játszódott volna le máris, arról S. S. úr cikke sem bírt meggyőzni.

RADÓ ANTAL.

Jövünk és a tudomány. Ezt a címet viseli Bleyer Jakab egyetemi tanárnak a Budapesti Szemle júniusi számában megjelent cikke, egy közfelfütnést keltő figyelmeztetés, mely minden tekintetben rászolgál a magyar kulturpolitikusok figyelmére. A mindenbe való belenyugvás és a félnék tudományos megalkuvások korszakában olyan kevés a jó ügyért bátran küzdő tudós-tekintélyek száma, hogy örvendenünk kell, ha akad egy-egy őszinte szellem, aki a magyar közélet vezető férfiainak végre is megmondja az igazságot:

•Éjjeli-nappali gondunk: a béke elkövetkezével hogyan menjünk eljé a magyar jövőnek? Olvassuk és halljuk is mindenütt: gazdasági és pénzügyi téren ezek a teendők, politikai és közigazgatási téren ezek és ezek. Csak egyről nem szól senki azok közül, akik kezdésre és vezetésre hivattak: a magyar tudományról.

•Ez valóban egészen ránk valló, elszomorító tünet. Elszomorító, mert szinte lihetetlen rövidlátásról és sekélyes fűlfogásról tanuskodik épen ma, mikor a tudomány jelentősége oly roppantá és oly kézzelfoghatóvá lett, mint még soha, mióta az emberi szellem magára és a világra eszmélt. Nem lehet kétséges: vagy a magyar tudós és a magyar tudomány hozza meg a magyar üdvösséget, vagy senki és semmi.

Hogy a magyar tudomány embereinek nincs egy szabad szervezetük, mely kiméltelen harcot folytasson minden politikai ignorancia ellen, nagy kár. Pusztán az ügy igazságában bizni és egyedül a kétségbevonhatatlan érvek erejére építeni nem lehet a mi világunkban. Az a bocsánatkérő visszahuzódás, melyet a tudósok részéről elég szerencsés volt tapasztalni minden felelős magyar államférfi; az az alázatos hang, mely szerénységében tulszárnyalja a női kolostorok lakóinak hangját: igazán kedvére válhatott a hatalom birtokosainak. Holott világgá kellene kiáltani, hogy elmúlt már az a kor, amikor a hazafias biztatás himes igéivel ki lehetett fizetni a jámbor tudományt.

Bleyer Jakab fejtegetéseiből nyilvánvaló, hogy a tudomány nemcsak tudás, hanem erkölcs is. A harmincéves háborúban elzüllött Németországot s általában az egész német fajt a tudomány emelte föl súlyedéséből mai nagyságába. Ott meg is becsülik a tudományt és művelőit, mert az államélet vezetői nem elégednek meg kulturkirakatok rendezésének engedélyezésével, hanem rajta vannak, hogy a legnagyobb áldozatok árán is előbbre vigyék a nemzet jövőjére nézve legszentebb ügyet.

Igaz, hogy minden politikai-, merkantil- és agrárközöny ellenére is van tudomány Magyarországon. hála a magyar tanárok naiv idealizmusának, de:

«Talál-e nálunk ilyen tudós és ilyen munka igazi elismerésre? Sehol, legfeljebb a sokat gúnyolt és becsmértelt Akadémiában. Hát akkor kinek legyen kedve ilyen munkákat írni, egyáltalában ilyen lenézett aszkéta hivatáshoz?»

«Németországban a legmegtisztelőbb cím a professzoré és a professzor egyuttal a nemzeti élet legmélyebb és legegységesebb mozgója, minden irányban és minden területen: a legesőkönnyösebb konzervatizmustól végig minden áramlaton a legradikálisabb szociálizmusig, a legeldugottabb vidékvároskától föl egészen a birodalmi kancellári palotáig. Hadvezérei is valószínűleg formaruhát öltött professzorok. (Csak a diplomaták közt akad kevés!) Nálunk a német professzor, az alkotó tudós helyét a meddő politikus — akár parlamenti, akár kupaktanácsbeli — foglalja el, vagy, ami többnyire egyet jelent, az ügyes és ügyeskedő, szemfüles, mindenhez értő és semmit sem tudó, de az ignorancia biztosságával fellépő ugynevezett jogász. Övé az ország, a hatalom és a dicsőség.»

«Tehát mi a teendőnk? Magyar tudományt kell teremtenünk és teremteni annyit jelent... mint szervezni. Van mindenféle «tanácsunk», köztük teljesen lehetetlen és céltalan is; csak tudományos tanácsunk nincsen, nagyszabású, nem a szakképzést irányító, hanem a nagy, tiszta öncélu tudományt szervező tanácsunk. Ezt nem pótolhatják sem az egyetemek, sem egyéb tudományos intézetek, mert ezeknek hivatása a tudomány művelése és terjesztése. míg a szervezéshez sem módjuk, sem hatalmuk, sem eszközeik nincsenek. Ilyen tanácsra van — tekintve ziláltságunkat és tehetetlenségünket — mindenkéltű szükségünk, mely pontosan ismeri tudományunk helyzetét tárgyi és személyi vonatkozásaiban, mely a kormánnyal állandóan és közvetlenül érintkezik és programjának folytonosságával és következetességével túléli a minisztereket és osztályvezetőket, mely terveiben és céljaiban átöleli a magyar tudományos kultúra egyetemét és szemmel tartja minden részletét.»

Olyan eszme ez, melynél nagyobb súlyút, a tudományos fejlődésre nézve ígéretesebbet, keveset vetettek föl az elmúlt években. Csak az a kár, hogy ez az eszme is el fog hervadni s fölvetőjének szava a pusztában kiáltónak szava lesz. Hiába minden erőfeszítés!

Madách és Eötvös? Az *Irodalomtörténet* 1918, 175. l. megjelent jegyzettel szemben Madáchnak semmi szavában nem látom Eötvös kényszerűségét. Ha Eötvös is hasonlókat mond, Schopenhauer-Büchner-Feuerbach korszakában (v. ö. EPhK. 1915, 784. l.) elég természetes; ilyenek tucatjával akadtak más oly könyvekben is, melyeket Madách olvashatott. Így eredtetni olyan határozottság, amely mintha mítse tudna a «homo est quod est» fogalomkör általános és akkoriban speciális elterjedtségéről (v. ö. EPhK. 1916. 36. és 1917, 690 kk. A nagy tettek okát sem «ironikusan», hanem komolyan keresik az emberek a bátorra, erőssé tevő ételekben!) A Don Juan

mellett ellenben pozitív vonásokra tudunk rámutatni; mert míg az Eötvös Pythagorasáról és braminjairól szót se hallunk, a költő Byron-Plutarchos Leonidásával példálózik, pedig hát Pythagoras is ép oly jó lett volna neki, ha Eötvöst olvassa és nem Byron mintájában néz a dolog után. Ám az EPHK. 1917, 629—638. ll. közölt tanulmányom általános eredménye is megerősít: a Byron-féle Doun Juan fontos és biztos pont Madách fejlődésében, amit a *Kalu jegyzője*-ről eddig — tudomásom szerint — nem mutatnak ki.

Eötvös egyetlen «előnye», hogy t. i. a gyomor kiható jelentőségét az erkölcsi területre is átviszi, csak mondva csináltan súlyos momentum. Madách már máshol is — úgy Byrontól mint Eötvöstől kétségkívül függetlenül — erkölcsi színre emelte ez összefüggést («Egy örült naplójából», 6. sz. töredék, l. EPHK. 1915. 784. l.), tehát nem szabad őt, igaz költő létére, olyan vak-süket ntánzónak képzelni, aki magától is ne talált volna rá az erkölcsi alkalmazásra, amikor — ez kellett neki. Különbösen a byroni pain or pleasure is elég ugródeszka az erkölcsiséghez.

Fenntartom tehát: a döntés ma is Byron egyelőre nem ismertük német fordításának függvénye, de minden ok megvan, hogy ettől erősítő vagy legalább is nem-tagadó tanúságtévést várjunk.

MARÓT KÁBOLY.

Könnnyű ötletek. Egy könyvismertetésem végén (*Irod. Tört.* 1918: 186. l.) a könnyű ötletek mesterének mondtam Ignotust s ő most (*Nyugat*, június 1.) erősen rámpirít. Azt mondja, hogy amit folyóiratunk legutóbbi számában Sik Sándor a modern magyar verselésről kifejt, — hogy t. i. a magyar hangsúly áttör az idegen időmértéken — azt ő, Ignotus, vagy tíz évvel ezelőtt megfigyelte, s meg is írta a *Hétben*, egy Ady ismertetés kapcsán. Bizonyosra veszi, hogy Sik Sándor azt a «mellékes mondatba elrejtett» megfigyelést akkor nem olvasta, de «a megfigyelés azóta a levegőben volt, s lett legyen bármily könnyű ötlet, annyi podgyásza mégis volt, hogy ime eltartott vagy tíz évig, míg elérkezett a hivatalos tudományba».

Sik Sándor oikkében van egy megfigyelés, mely egyezik az Ignotuséval, s van egy megállapítás, az u. i. hogy ez a modern verselés egy új fajta versidom volna. E megállapításhoz még szó fér, s bizonyára lesz is róla szó. Megfigyelése ellenben igaz. Az időmérték eltűnédezését magam is konstatáltam Adyról szóló, 1909 őszén megjelent tanulmányomban, s az így létrejövő verselési gyakorlat közelebbi meghatározását is megkíséreltem. Nem tudom, Ignotus «mellékes mondata», melyből a kérdéses ötlet a levegőbe áramlott szét, a *Hét* melyik évfolyamában s számában látott napvilágot; lehet hogy előbb, mint az én tanulmányom, bár igazán nem emlékezem, hogy akkortájt nagyon kapkodtam volna a levegőbe, hol már akkor Ignotus ötletének uszkalnia kellett. Ha pedig véletlenül az én megfigyelésem lett volna korábbi, abban az esetben is bizonyára Ignotustól kell származtatnom. Azt tapasztalom u. i. hogy az ő ötletei valami módon visszafelé is hatnak. Ugyanaz az ötletet találok már 1892-ben egy nyom-

tatott könyvben, mely nem volt annyira elrejtve, mint Ignotus «mellékes» mondata. Azt mondja ez a könyv, hogy Petőfivel a nyugati formákra nézve is új korszakba lép költői technikánk; az ő jambusa és trochaeusa más, mint a Bajzáé; letörődött róla a német szín és sablonosság; kimért szabályossága eltűnt s a vers otthoniasabb hangot nyert: «a magyarosabb költői nyelv mellett magyarosabbnak tetszik a forma is; sőt a formák egy része valóban magyarosodott, caesuráik úgy kezdtek elhelyezkedni, hogy a sor izei a magyar vers ütemeihez lettek hasonlók». Ime tehát már Négyesy László is (*A mértékes magyar verselés története.* 1892 : 292—3. l.) kihalásztta a levegőből Ignotus ötletét, legalább is másfél évtizeddel a «mellékes mondat» világra rázátása előtt. A különbség az, hogy ő már Petőfin megfigyelte, amit Ignotus csak Adyban vett észre. De az Ignotusi ötlet időgépe még távolabbi multakba röpit vissza. Mert lám csak 1842 febr. 2.-án elő áll Schedel Ferenc és *Eszmek a' magyar verstan' átalakításához* címen előadást tart a Kisfaludy-Társaság VII. köz ülésében. (*Életképek* : 1844. I : 249—159. l. és *A Kisfaludy-Társ. Évtapjai* VI. 1846. 118—137. l.) Minden jel arra vall, hogy irodalomtörténetünk atyja Ignotusi ötletek légvonatába került. Az állítja u. i. a 76 öreg Schedel, hogy az idő és a hangsúly mértéke nem mindig vág össze, sőt «többször ellenkezésbe jó a' két elv, 's melly szótag az időmérték rendszerén rövid, itt súlyos, mely ott hosszú, 'itt viszont súlytalan; például e' szóban: *apám* az első szótag rövid az időmérték, és súlyos a' súlymérték szerint». A magyar nyelvben szerinte csak «a' súlymértékes verselés gyakoroltathatik helyesen»; magyar fül nem is érzi ki az időmértéket, az neki csak *rejtező* mérték, s úgy segít magán, (ezt példákon is kimutatja), hogy jambusi formát is trochaeusi lejtéssel olvas, mert az felel meg inkább a nyelv hangsúlyának. Ignotus azt mondja: «a magyar mondathangsúly ... töri meg a nyugati időmértékes ritmust». Más szavakkal ugyanazt mondja Schedel, csak hogy se Adyra, se Petőfire nem hivatkozik, hanem nyelvünk természetéből magyarázza az Ignotus által megfigyelt jelenséget. Világos, hogy Ignotustól vette az ötletet. — Igaz, hogy Négyesy fáradtságos és aprólékos munkával vitte be a «hivatalos tudományba» ama könnyű ötlet podgyászát; Schedel pedig oly komoly logikai munkát végzett, hogy majdnem kislepekként a «magyar nemzeti versidomot». De épen azért dicsőbb dolog az Ignotusé, mert ő nem izzad, nem keresgél; ő csak ötlint egyet-egyet, s ime, mégis ő szórja a mannat az éhező tudósoknak.

Aki pedig tudománnyal foglalkozik, jól teszi, ha a következő tízhusz évben szorgalmasan kapkod a levegőbe, mert nagy vonulások várhatók. Így biztat u. i. Ignotus: «Én úgy érzem, hogy nem ez az egyetlen könnyű ötletem, mely máris megtette, s még inkább, amely meg fogja még tenni az utat, (t. i. a levegőbe s onnan a tudományba), ki tíz, ki húsz év múlva; — a hivatalos tudomány komoly szemöldökkel fogja fogadni, egyben lesújtó pillantást vetvén azokra, kik majd akkor lesznek mesterei a könnyű ötleteknek». — Fel a kezekkel, hivatalos urak; csak kapkodjunk, csak el ne szalaszuk a drága ötleteket!

HORVÁTH JÁNOS.

A M. T. Akadémia jutalomtétellei. 1. *Gr. Széchenyi Istvánnak az ő nevéhez és működéséhez méltó életrajza.* Benyújtható akár kéziratban, akár kinyomtatva: bármikor. Jutalom: 8000 korona. — 2. *A nyelv és az aesthetika.* (Aesthetikai szempontok jogosultsága a nyelvtudományban és a nyelv művelésben.) Jutalom a Gorove-alapból 100 arany. Határnap: 1920 szept. 30. — 3. *A magyar politikai szónoklat 1790-től 1836-ig.* Jutalma Ipolyi Arnold alapítványából 2000 kor. Határnap: 1920 szept. 30. — 4. *A népiesség elmélete Dugonicstól Petőfig.* (A népiesség kérdésére vonatkozó akkori magyar elméleti irodalomnak összeállítása és méltatása.) Jutalma a Lehr Albert-alapból 400 korona. Határnap: 1920 szept. 30. — 5. *Kívánatok a magyar szépirodalmi kritika története.* Jutalma Halmos Izor adományából 2000 korona. Határnap. 1918. dec. 31. — 6. *A magyar irodalmi nyelv fejlődésének története a nyelvújításig.* Jutalma a Lukács Krisztina-alapból 2000 korona. A munka tervrajza egy-két kidolgozott fejezet kíséretében 1918 szept. 30-ig küldendő be. (Névtelentül, jelíges levéllel pályázó munkák ki vannak zárva e pályázatból.) — 7., *A magyar humornizmus története Otáh Miklós felleptéig.* Jutalom a Gorove-alapból 100 arany. Határnap: 1919 dec. 31. — 8. *Hegel philosophiájának hatása az újabb műbölcséletre és kritikára, különösen az irodalom terén.* Jutalom a Lukács Krisztina-alapból 2000 korona. Határnap: 1918 dec. 31. — 9. *Adassék elő a fizikai tudományok hazai irodalmának története és magyar műnyelvének fejlődése 1867-ig az alkotmány visszaállításáig.* Jutalma az ifj. bojári Vigyázó Sándor alapból 2000 korona. Határnap: 1919 dec. 31.

(Az összes itt felsorolt tételek pályázási szabályainak részleteit l. az Akadémiai Értesítő 1918. évf. májusi füzetében.)

A szerkesztőhöz beküldött könyvek jegyzéke.

Kornis Gyula: A bölcsészeti kar jelentősége a tudományegyetemen. Pozsony. 1918. 25 l.

Értékes tanulmányát a pozsonyi filozófiai kar megnyitása alkalmából 1918 március 17-én olvasta föl a szerző. A negyedik magyar egyetemnek filozófiai karral való kiegészítése egyrészt a pozsonyi egyetemi tanárok fáradhatatlan utánjárásának, másrészt Apponyi Albert közoktatásügyi miniszternek az érdeme. Hogy miért nem egészítette ki a csonka egyetemet már Apponyi Albert előde a filozófiai karral, az rejtély. Holott nyilvánvaló, hogy filozófiai kar nélkül az egyetem nem egyetem, legalább tudományos szempontból nem az. Egész sor olyan életképtelen középiskola van ma is az országban, amelyeket nyugodtan be lehetne csukni bárki-nek károsodása nélkül s amelyeknek főtartási költségei fényesen fedeznék akár hat-nyolc filozófiai kar évi kiadásait. Hogy ez a speciálisan a tudományos munkára nevelő fakultás milyen szolgáltatokat tesz a tudós-képzésnek, azt minden avatott kulturpolitikus tudja. Kornis Gyula azonkívül szakszerű fejtegetésekkel világítja meg, mi a magasabb értelemben vett filozófiai és pedagógiai jelentősége a bölcsészeti karnak a mai moderu tudományegyetemen. Olvasva fejtegetéseit, még kevésbbé tudjuk elgondolni.